

Militārās izlūkošanas un drošības dienests

Grostonas iela 2, Rīga, LV-1013, tālr. 67177877, e-pasts pasts@midd.gov.lv

Rīgā

2024.gada 28.februārī Nr. 1170-nos/4/2-32u/2024
Uz 01.02.2024. Nr.1-12/355

Tieslietu ministrijai

Par VDK darbiniekiem un informatoriem
likumos noteiktajiem ierobežojumiem

Atbildot uz Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietnieces tiesību politikas jautājumos A.Smiltēnas kundzes 2024.gada 1.februāra vēstuli Nr.1-12/355, informējam, ka Militārās izlūkošanas un drošības dienests (turpmāk – MIDD) savas kompetences ietvaros ir izvērtējis normatīvajos aktos noteiktos ierobežojumus bijušās Latvijas PSR Valsts drošības komitejas (turpmāk – VDK) darbiniekiem un informatoriem un to pamatotību un sniedz šādu viedokli.

Vēršam uzmanību uz to, ka izvērtējums par bijušajiem VDK darbiniekiem un informatoriem likumos noteikto ierobežojumu nepieciešamību un pamatotību iepriekš tika veikts un attiecīgs informatīvais ziņojums izskatīts Ministru kabineta 2019.gada 13.augusta sēdē (MK sēdes protokols Nr.34 50.§). MIDD ieskatā informatīvajā ziņojumā ietvertie secinājumi un pamatojums ierobežojumu noteikšanai un argumenti šo ierobežojumu saglabāšanai nav mainījušies vai zaudējuši aktualitāti.

Normatīvajos aktos noteiktie ierobežojumi VDK darbiniekiem un informatoriem skar nacionālās drošības intereses un, vērtējot ierobežojumu nepieciešamību un samērīgumu, ir būtiski ņemt vērā aktuālo ģeopolitisko situāciju. Kā 2024.gada 15.februāra spriedumā lietā Nr. 2023-04-0106¹ norādījusi Satversmes tiesa, vērtējot tiesību normā ietvertu personas pamattiesību ierobežojumu, ir jāņem vērā ģeopolitiskais konteksts. Ja tiesību normas, ņemot vērā ģeopolitisko kontekstu, ir pieņemtas nolūkā mazināt Latvijas valsts neatkarības un demokrātiskas valsts iekārtas apdraudējuma riskus, tad tām ir leģitīmi mērķi, jo tās vērstas gan uz demokrātiskas valsts iekārtas, gan sabiedrības drošības aizsardzību.

Vēršam uzmanību uz to, ka viens no nacionālās drošības sistēmas uzdevumiem, kas ietverts Nacionālās drošības likuma 3.pantā, ir izstrādāt vienotu, sistēmisku valsts varu un pārvaldi realizējošo institūciju nacionālās drošības politiku un saskaņoti un mērķtiecīgi visos valsts pārvaldes līmeņos izpildīt tās noteiktos tiesiskos, ekonomiskos, sociālos, militāros, drošības un citus pasākumus.

Vēršam uzmanību uz to, ka Saeima 2023.gada 28.septembra sēdē apstiprināja Nacionālās drošības koncepciju, kurā aprakstīta aktuālā situācija un noteiktas prioritātes nacionālās drošības apdraudējumu novēršanā. Kā norādīts koncepcijā, nacionālās drošības politika ir pasākumu kopums, kas vērsts uz nacionālās drošības apdraudējumu apzināšanu, novēršanu un pārvarēšanu. Latvijas nacionālajai drošībai iespējamo apdraudējumu apjoms un to dažāda raksturs pārsniedz

¹ Satversmes tiesas 2024.gada 15.februāra spriedums lietā Nr. 2023-04-0106 par Imigrācijas likuma pārejas noteikumu 58.punkta un 2022.gada 22.septembra likuma "Grozījumi Imigrācijas likumā" 5.panta, ciktāl ar to izslēgts Imigrācijas likuma 24.panta pirmās daļas 8.punkts, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1.pantam, 91.panta pirmajam teikumam un 96.pantam, kā arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 4.protokola 4.pantam. Pieejams: likumi.lv

aizsardzības un iekšlietu sistēmas institūciju kompetenci. Līdz ar to nacionālās drošības apdraudējumu apzināšanā, novēršanā un pārvarēšanā ir jāiesaistās visai valsts pārvaldei, kā arī sabiedrībai. Tāpat koncepcijā pamatoti norādīts, ka Latvijas valsts pastāvēšana ir atkarīga no visu Latvijas iedzīvotāju atbildīgas attieksmes pret valsti un tās drošību. Iekšējās drošības pamatā ir saliedēta pilsoniskā sabiedrība ar vienotu izpratni par pamatvērtībām un vēlmi redzēt Latviju kā neatkarīgu, demokrātisku, tiesisku un Rietumu pasaulei piederīgu valsti.

Kā liecina esošā prakse, t.sk. atklātie Krievijas Federācijas izlūkošanas un drošības dienestu aģenti gan Baltijas valstīs, gan arī Ukrainā, Krievijas Federācijas izlūkošanas un drošības dienesti savu mērķu sasniegšanai izlūkošanas informācijas ieguvei un ietekmes operācijām izmantoja, izmanto un visticamāk arī nākotnē turpinās izmantot bijušās PSRS izlūkošanas un drošības dienestu, t.sk. VDK savervētos aģentus. Līdz ar to ir jāsauglabā likumos ietvertie ierobežojumi, t.sk. ierobežojumi VDK darbinieku un informatoru piekļuvei informācijai, kritiskajai infrastruktūrai, valsts pārvaldes sistēmai, kā arī iespējai iegūt Latvijas Republikas pilsonību.

Papildus jāatzīmē, ka, ņemot vērā šā brīža ģeopolitiskos apstākļus, novērojams, ka gan Saeima, gan Ministru kabinets ir pieņēmuši virkni normatīvo aktu², lai stiprinātu valsts drošību un pēc iespējas mazinātu apdraudējumu, ko rada un var radīt Krievijas Federācija un tās īstenotā agresīvā politika.

Tādējādi MIDD uzskata, ka jebkurš šobrīd likumā ietvertais ierobežojums bijušajiem VDK darbiniekiem un informatoriem pašreizējos ģeopolitiskajos apstākļos ir nepieciešams un samērīgs, jo visas valsts drošības un sabiedrības labums ir lielāks par konkrētai personai nodarīto vai iespējamo kaitējumu.

Vienlaikus attiecībā uz ierobežojumiem VDK darbiniekiem un informatoriem piekļūt valsts noslēpumam likuma "Par valsts noslēpumu" 9.panta trešās daļas 4.punkts noteic, ka pieeja konfidenciāliem, slepeniem un sevišķi slepeniem valsts noslēpuma objektiem tiek liegta personai, kura ir vai ir bijusi PSRS, Latvijas PSR vai kādas ārvalsts, kas nav Eiropas Savienības vai Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalsts, drošības dienesta (izlūkošanas vai pretizlūkošanas dienesta) štata vai ārštata darbinieks, aģents, rezidents vai konspiratīvā dzīvokļa turētājs. MIDD ieskatā ir ļoti būtiski, lai normatīvajos aktos būtu paredzēts ierobežojums piekļūt valsts noslēpumam personai, kura ir bijusi VDK darbinieks vai informators.

Papildus vēršam uzmanību uz to, ka likuma "Par valsts noslēpumu" 9.panta trešās daļas 6.punkts paredz, ka pieeja konfidenciāliem, slepeniem un sevišķi slepeniem valsts noslēpuma objektiem tiek liegta personai, par kuru pārbaudes gaitā ir konstatēti fakti, kas dod pamatu apšaubīt personas uzticamību un spēju saglabāt valsts noslēpumu vai uzskatīt, ka speciālās atļaujas izsniegšana personai neatbilst nacionālās drošības interesēm.

Paskaidrojam, ka praksē MIDD, veicot personu pārbaudes speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam izsniegšanai, joprojām saskaras ar personu sadarbības ar VDK faktu. Lai liegtu pieeju valsts noslēpumam, aptuveni līdz 2003.gadam personas sadarbību ar VDK apliecināja Totalitārisma seku dokumentēšanas centra (turpmāk – TSDC) izziņa, pamatojoties uz kuru MIDD pieņēma lēmumus par atteikumu personai izsniegt pieeju valsts noslēpumam (saskaņā ar likuma "Par valsts noslēpumu" 9.panta trešās daļas 4.punktu). Aptuveni 2003.gadā personas sāka apstrīdēt TSDC sniegtās ziņas un lielākajā daļā (aptuveni 90%) gadījumu ar tiesas spriedumu tika atzīts, ka persona nav apzināti sadarbojusies ar VDK. Tādējādi gadījumos, kad MIDD konstatēja personas sadarbību ar VDK, MIDD vienlaicīgi papildus vērtēja arī citas personīgās īpašības un lēmumi par atteikumu izsniegt pieeju valsts noslēpumam tika pieņemti, pamatojoties arī uz likuma "Par valsts noslēpumu" 9.panta trešās daļas 6.punktu, kas paredzēja, ka pieeja konfidenciāliem, slepeniem un

² piemēram, dažādi normatīvie akti valsts aizsardzības jomā, tajā skaitā Valsts aizsardzības dienesta likums, 2023.gada 21.decembra likums "Grozījumi Valsts pārvaldes iekārtas likumā" attiecībā uz lojalitātes pienākuma noteikšanu, 2022.gada 27.oktobra likums "Grozījumi Eiropas Parlamenta vēlēšanu likumā, kas paredz ierobežojumu kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās personām, kuras ir bijušas PSRS, Latvijas PSR valsts drošības dienesta, izlūkdienesta vai pretizlūkošanas dienesta štata darbinieki, likums "Par padomju un nacistisko režīmu slavinošu objektu eksponēšanas aizliegumu un to demontāžu Latvijas Republikas teritorijā" u.c. normatīvie akti

sevišķi slepeniem valsts noslēpuma objektiem tiek liegta personai, par kuru pārbaudes gaitā ir konstatēti fakti, kas dod pamatu apšaubīt tās uzticamību un spēju saglabāt valsts noslēpumu. Informējam, ka 2014. un 2017.gadā MIDD ir liedzis atsevišķām personām pieeju valsts noslēpumam, vienlaikus pamatojoties gan uz likuma "Par valsts noslēpumu" 9.panta trešās daļas 4.punktu, gan 9.panta trešās daļas 6.punktu.

Ar 2023.gada 20.aprīļa likumu "Grozījumi likumā "Par valsts noslēpumu"" tika precizēts likuma "Par valsts noslēpumu" 9.panta trešās daļas 6.punkts, to papildinot ar jaunu apakšpunktu un skaidri nosakot, ka pieeja konfidenciāliem, slepeniem un sevišķi slepeniem valsts noslēpuma objektiem tiek liegta personai, par kuru pārbaudes gaitā ir konstatēti fakti, kas dod pamatu uzskatīt, ka speciālās atļaujas izsniegšana neatbilst nacionālās drošības interesēm. MIDD ieskatā fakts, ka persona ir bijusi VDK darbinieks vai informators, ir viens no būtiskiem aspektiem, kas liecina par to, ka speciālās atļaujas izsniegšana neatbilst nacionālās drošības interesēm. Vienlaikus, kā minēts iepriekš, MIDD, veicot pārbaudi un pieņemot lēmumu par speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam izsniegšanu, TSDC sniegto informāciju par personas sadarbības ar VDK faktu šobrīd galvenokārt nostiprina ar papildu informāciju, kas ļauj uzskatīt, ka speciālās atļaujas izsniegšana neatbilst nacionālās drošības interesēm.

Papildus jāpiemin, ka sadarbības fakts ar VDK ir konstatējams tikai personām, kuras pārsniedz 50 gadu vecumu. Aizsardzības ministrijā un tās padotības iestādēs, t.sk. Nacionālajos bruņotajos spēkos, personas, kuras pārsniedz 50 gadu vecumu un kuras pirmreizēji pretendē uz pieeju valsts noslēpumam, ir maz, bet vienlaikus šādi gadījumi joprojām nav izslēgti.

Līdz ar to MIDD neiebilst, ka nākotnē varētu tikt pārskatīta likuma "Par valsts noslēpumu" 9.panta trešās daļas 4.punkta redakcija, vienlaikus saglabājot ierobežojumu VDK darbiniekiem un informatoriem saņemt pieeju valsts noslēpumam.

Ievērojot visu iepriekš minēto, ņemot vērā šā brīža ģeopolitisko situāciju, MIDD ieskatā šobrīd visi likumos noteiktie ierobežojumi bijušajiem VDK darbiniekiem un informatoriem ir saglabājami.

Priekšnieks

I.Krēķis

67177817